

Методичні рекомендації щодо
підвищення кваліфікації педагогічних
працівників, які здійснюють
профорієнтаційну роботу у закладах
загальної середньої освіти, в тому числі
з учнями з ООП

Методичні рекомендації щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють профорієнтаційну роботу у закладах загальної середньої освіти, в тому числі з учнями з ООП

Високоякісна профорієнтаційна робота в закладах освіти має вагоме значення для майбутнього здобувачів освіти. Це допомагає зорієнтувати та підготувати їх до професійної діяльності, надаючи корисну інформацію щодо розуміння світу праці, включаючи бачення власної кар'єрної траєкторії.

Своєчасна профорієнтаційна робота під час освітнього процесу сприяє професійній самоідентифікації здобувачів освіти, здійсненню самостійного та усвідомленого вибору майбутньої професії з урахуванням уподобань, здібностей, індивідуальних особливостей та запиту ринку праці задля безперешкодного інтегрування в майбутню професію.

Згідно з Концепцією “Нова українська школа” (далі - НУШ), однією з десяти компетентностей НУШ є **уміння вчитися впродовж життя**, що зумовлює здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь та навичок, організації освітнього процесу (власного та колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя¹.

Профорієнтаційна робота в закладі освіти реалізується відповідно до Законів України [“Про освіту”](#), [“Про повну загальну середню освіту”](#), [“Про позашкільну освіту”](#), [Концепції державної системи професійної орієнтації населення](#) (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 842 від 17 вересня 2008 року (зі змінами); редакція від 29.01.2022), [Концепції профільного навчання у старшій школі](#) (затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.10.2013 року), [Листа МОН від 10.08.2022 № 1/9105-22 “Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р.”](#) та інших документів.

¹ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Відповідно до Закону України “Про повну загальну середню освіту” мета повної загальної середньої освіти - це всебічний розвиток, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству².

Профорієнтація - стала та гнучка практика в освітньому процесі на всіх рівнях повної загальної середньої освіти щодо створення профорієнтаційного середовища та формування профорієнтаційної траєкторії здобувачів освіти.

Метою профорієнтаційної роботи в закладах освіти є розвиток і соціалізація здобувачів освіти, формування світоглядних орієнтирів, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці.

Провідним завданням профорієнтаційної роботи в закладі освіти є формування профорієнтаційного спрямування у здобувачів освіти з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей, здібностей, інтересів, з перспективою професійного зростання в майбутньому.

Під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників рекомендуємо приділяти увагу завданням профорієнтаційного спрямування, а саме:

- ✓ формуванню в здобувачів освіти знань та уявлень щодо професійного світу, в якому відбуваються різноманітні глобальні та регіональні, суспільно-географічні та екологічні процеси;
- ✓ розкриттю нових понять і закономірностей щодо професій, поглибленню й узагальненню вже сформованих теоретичних знань;
- ✓ формуванню цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів;

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

- ✓ формуванню вмінь розрізняти, аналізувати, класифікувати інформацію професійного спрямування, оцінюванню її з погляду нормативності, відповідності ситуації, здійсненню пошуку інформації в різноманітних джерелах, використанню її в самостійно створених ситуаціях;
- ✓ вихованню стійкої мотивації й свідомого прагнення до здобуття висококваліфікованої професії в майбутньому;
- ✓ обранню та застосуванню ефективних комунікативних стратегій, відповідно до різних потреб;
- ✓ продуктивній взаємодії з іншими;
- ✓ виявленню активності та відповідальності у громадському житті; здатності до підприємливості та ініціативності;
- ✓ адекватності використання набутого досвіду під час вивчення різних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого оволодіння професійного спрямування;
- ✓ наданню обґрунтованої оцінки особливостям життєдіяльності в демократичному суспільстві, презентуванню своєї ролі у його розвитку;
- ✓ виробленню ключових компетентностей, наскрізних умінь, здатності самостійно формувати індивідуальну навчальну траєкторію, керувати своєю діяльністю, особистим розвитком;
- ✓ продовженню розвитку практичних умінь та навичок самостійної роботи, що сприятимуть активній соціально відповідальній поведінці здобувачів освіти в економічному просторі.

Перед педагогами постає низка запитань: “Як поєднати освітній процес та профорієнтаційну роботу?”, “Що впливає на вибір майбутньої професії здобувачів освіти?”, “Як це можна застосувати для профорієнтації в закладі освіти?”, “Які інструменти профорієнтації є рушіями в освітньому процесі?” та ін.

Задля реалізації ефективної профорієнтаційної роботи у закладах загальної середньої освіти (далі - ЗЗСО) радимо педагогічним працівникам розробити з урахуванням профорієнтаційного підходу *профорієнтаційне освітнє середовище*, яке буде відповідати сучасним підходам³:

³ https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konieczepczya-profiori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf

	<p style="text-align: center;">соціально-економічному</p> <ul style="list-style-type: none"> • дослідження запиту суспільства щодо актуальності професій та мінливості ринку праці, визначення поступу та перспектив;
	<p style="text-align: center;">психофізіологічному</p> <ul style="list-style-type: none"> • розвідки відповідної професії за психофізіологічними особливостями здобувачів освіти;
	<p style="text-align: center;">психолого-педагогічному</p> <ul style="list-style-type: none"> • прищеплення уподобань до професійного світу, формування профорієнтаційної траєкторії та здійснення свідомого вибору майбутньої професії здобувачам освіти;
	<p style="text-align: center;">цифровізованому</p> <p>можливість за допомогою цифрових систем взаємодіяти з ресурсами різних країн щодо профорієнтаційних можливостей, відвідувати онлайн-сервіси та освітні курси профорієнтаційного спрямування.</p>

Профорієнтаційне середовище має враховувати вікові особливості розвитку, психофізіологічні особливості та потреби дітей, потенціал їх розвитку, напрями та умови, в яких цей розвиток буде найбільш ефективним та прийнятним для кожної дитини.

Профорієнтаційна програма повинна бути вільною від гендерних стереотипів та спрямованою на задоволення потреб усіх здобувачів освіти, зокрема дітей з особливими освітніми потребами.

Профорієнтаційна робота з категорією осіб з особливими освітніми потребами, крім визначення здібностей та інтересів, що можуть забезпечувати успішність людини в певній професії, передбачає й виявлення обмеження життєдіяльності й здоров'я, що може бути перешкодою до опанування та здійснення певної професійної діяльності. Так в законі України «Про професійно-технічну освіту» зазначено, що медичні показники є підґрунтям для обмеження права людини на здобуття певних професій», а професійна підготовка або перепідготовка осіб з інвалідністю здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для подальшої трудової діяльності.

Водночас рекомендуємо виважено підходити до виключення з переліку рекомендованих професій тих, які традиційно спираються на порушену функцію учня, зважаючи на низку прикладів та практику, що можуть свідчити про необґрунтованість такої позиції.

З метою імплементації профорієнтаційної роботи в освітній процес закладів загальної середньої освіти варто врахувати, що основними шляхами інтегрування профорієнтаційної роботи є:

- включення навчального предмета профорієнтаційного спрямування (визначаються чіткі результати профорієнтаційного навчання з відповідними результатами навчання (резюме, макет, інтерв'ю тощо);
- інтегрування профорієнтаційного складника (наскрізна профорієнтація) в основні предмети варіантної складової (“навчання крізь призму” предмета);
- організація профорієнтаційного складника в позаурочну діяльність (зміст профорієнтаційної діяльності подається через неформальні форми навчання, наприклад, STEM-клуби, які розвивають інтерес здобувачів освіти до науки, техніки, інженерія та математика).

Рекомендуємо під час організації профорієнтаційної роботи в ЗЗСО звернути увагу на наскрізну профорієнтацію. Під час освітнього процесу **вчителям-предметникам, класним керівникам та іншим педагогічним працівникам** рекомендується наскрізно ознайомлювати учнів на уроках чи класних годинах:

Вчителям-предметникам рекомендується наголошувати на важливості вивчення англійської мови, математики та природничих наук щодо майбутнього професійного спрямування. Саме тому, зв'язок освітнього процесу з профорієнтаційною роботою актуальний для всіх педагогів.

Слід наголосити, що інтегрування профорієнтаційної роботи в шкільні предмети ефективніше, ніж проведення обмеженої кількості

консультативної профорієнтаційної роботи, враховуючи попередній досвід України та зарубіжних країн. Але факультативні заняття з профорієнтаційної роботи можна використовувати, щоб об'єднати та доповнити все, що вивчено під час освітнього процесу, організовувати зустрічі зі стейкхолдерами та презентувати власний досвід роботи, щоб зорієнтувати здобувачів освіти щодо необхідних навичок та знань, які вони повинні розвивати.

Інтегрування профорієнтаційної складової в освітній процес передбачає трансформування тем, які є більш релевантними та актуальними для повсякденного та трудового життя. Приклади з реального життя та приклади з побудови кар'єри в світі можуть полегшити розуміння предметів і допомогти здобувачам освіти відчувати себе більш залученими до навчання.

Перш за все, зв'язок навчання з профорієнтаційною роботою може підвищити успішність і допомогти учням досягати вищих результатів. У здобувачів освіти підвищуватиметься рівень зацікавленості до вивчення того чи іншого предмету, за умови що вони знатимуть, як зміст цього предмету можна поєднати з іншими та яку вагу мають здобуті знання для власної майбутньої кар'єри.

Педагогічним працівникам рекомендується налагоджувати співпрацю з потенційними місцевими та регіональними стейкхолдерами задля врахування суспільного попиту на ринку праці.

Здобуття необхідних знань і навичок з певного навчального предмету, імітація (відпрацювання) на практиці через створення проєктів у реальному житті допоможуть розвинути необхідні навички для майбутнього працевлаштування, зокрема комунікабельність та вміння роботи в команді.

Учні старших класів можуть стати наставниками для здобувачів базової середньої освіти, розвиваючи при цьому свої навички під час роботи над проєктами, які можуть “оживити” багато предметів навчального плану. Вони ілюструють, як кожен предмет допомагає підготувати учнів до трудового життя.

Варто також врахувати, що під час профорієнтаційної роботи слід формувати у здобувачів освіти:

- ✓ уміння самостійно організувати освітню діяльність;
- ✓ уміння здійснювати самооцінку та самоконтроль;
- ✓ інноваційність (реагувати на зміни та долати труднощі, бути відкритим до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, заклад освіти, громада тощо), визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб займатися навчанням упродовж усього життя та досягати успіхів у ньому);
- ✓ інформаційно-комунікаційну компетентність (впевнене, критичне й відповідальне використання цифрових технологій для розвитку й спілкування);
- ✓ компетентність навчання впродовж життя (ставити навчальні цілі, застосовувати різні способи розвитку компетентностей, пошуку можливостей для навчання й розвитку);
- ✓ підприємливість і фінансову грамотність (ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, перетворюючи їх на цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар’єрою, уміння розв’язувати проблеми, готовність брати відповідальність за власні рішення, здатність працювати в команді заради планування та здійснення проєктів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність).

Під час професійної орієнтації важливо забезпечити комунікативні потреби учнів з особливими освітніми потребами. Це допоможе здійснювати комплексне фахове консультування учнів з особливими освітніми потребами щодо вибору та розвитку кар’єри, формування індивідуальної освітньої траєкторії для подальшого навчання та професійної самореалізації.

Професійна орієнтація не має бути теоретичною та відірваною від практики. Соціальне волонтерство та активності в частині професійної

орієнтації дають змогу залучати учнів з особливими освітніми потребами до суспільного життя та дій з метою визначення їхніх потреб та можливостей відповідно до профорієнтаційних пріоритетів.

Налагодження сталих зв'язків між закладами загальної середньої освіти та закладами професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти є інструментом впровадження навчання впродовж життя, забезпечення цілісності та наступності системи освіти для учнів з особливими освітніми потребами.

Під час формування професійних компетентностей здобувачів загальної середньої освіти слід звертати увагу не лише на формуванні hard skills (англ. “жорсткі” навички), тобто вузько професійних навичок, а й на soft skills (англ. “м’які” навички), тобто універсальних (надпрофесійних) навичок, котрі формуються переважно в дитинстві та розвиваються впродовж усього життя. Слід наголосити, що для вирішення будь-яких завдань hard skills та soft skills доповнюють один одного.

За даними міжнародних досліджень, а саме: Компанії Microsoft⁴, Британської платформи інтернет-навчання SkillsYouNeed⁵, soft skills складають до 80% успішності людини, зокрема комунікабельність, лідерські навички, вміння працювати в команді, критичне мислення, тайм-менеджмент, стресостійкість задля визначення орієнтирів до успішної кар’єри.

Для розроблення змістового наповнення цього блоку рекомендуємо використати книгу “Емоційний інтелект” Деніела Гоулмана⁶.

⁴ <https://microsoftblog.com.ua/2013/10/22/yaki-navichki-najpotribnishi-dlya-uspishnoyi-kar-yeri-doslidzhennya-microsoft/>

⁵ <https://www.skillsyouneed.com/>

⁶ Деніел Гоулман. Емоційний інтелект. К., 2020.

Фундаментальними навичками для кожної професії є **soft skills**. Слід наголосити, що існують професії, в яких **hard skills** переважають над **soft skills**, а саме: фізик-ядерник, розробник, проектувальник, інженер; професії, в яких **hard /soft skills** рівноцінні, а саме: бухгалтер, економіст, вчитель, лікар, юрист, митник; професії, в яких **soft skills** переважають над **hard skills**, а саме: бізнес, політика, творчі професії⁷.

Більш детально з навичками для успішної кар'єри можна ознайомитись за покликанням [Навички для успішної кар'єри](#).

До програм підвищення фахового рівня педагогічних працівників рекомендуємо включити навчальні модулі, лекції, практичні заняття з питань профорієнтаційного спрямування, а саме: пріоритети профорієнтаційної роботи в сучасних умовах; професійна просвіта, формування та розвиток інтересів, нахилів та здібностей здобувачів освіти; адаптація до реальних соціально-економічних умов ринку праці; онлайн-курс “З учнями про освіту та кар'єру” ([З учнями про освіту та кар'єру | EdEra](#)); лідерство; волонтерство та ін.

На сайті МОН у розділі “Профорієнтація школярів” розміщено матеріали для інформування учнів щодо профорієнтаційного визначення [Як визначитися з професією - на сайті МОН розміщено матеріали для профорієнтації школярів](#)), буклет для спеціалістів та спеціалісток, які допомагають молоді з професійним самовизначенням, буклет для профорієнтації молоді, які рекомендовано використовувати в профорієнтаційній роботі.

Пропонуємо використовувати матеріали щодо профорієнтаційного спрямування, що розміщені на офіційному сайті ДНУ “Інститут модернізації змісту освіти”. Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/proforiientatsiyna-robota/>

Провідну роль відіграє активізація поінформованості педагогічних працівників психологічної служби щодо опанування новітніми методиками кар'єрного консультування.

Рекомендується впроваджувати в профорієнтаційну роботу **психодіагностичні методики** з метою вимірювання та оцінки

⁷ <https://eduhub.in.ua/news/shcho-take-hard-skills-i-soft-skills-yak-nas-ocinyuye-robotodavec>

індивідуально-психологічних особливостей учнів, наприклад: методика “Якорі кар’єри” (Е.Шейна), методика “Квадрат інтересів” (за Є.Клімовим), опитувальник професійних схильностей Л.Йовайши (модифікація Г.Резапкіної) та ін. (більш детально ви можете ознайомитись за покликанням)https://drive.google.com/drive/folders/14HaAUChlv_QvqjkrI9w_ek3vRMJuc9eE, дистанційну профорієнтацію, використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології.

Слід врахувати, що за допомогою анкет і тестів можливо допомогти здобувачам освіти краще осмислити і визначити свої інтереси і вподобання, наприклад: опитувальник професійного самовизначення Дж.Голланда⁸ задля співставлення схильностей, здібностей, інтелекту з різними професіями; профорієнтаційна анкета⁹ задля визначення особливостей праці і визначення своєї ролі та ін. Суттєво те, що педагогічні працівники можуть інформувати учнівство про незнайомі для них професії і шляхи кар’єрного зростання в майбутньому. Своєчасне та різноманітне знайомство зі світом професій можна реалізувати через бесіди, ярмарки професій.

На сайті <https://kariera.in.ua/uk/> рекомендуємо суб’єктам підвищення кваліфікації ознайомитися з вебінарами, а саме: “Профорієнтація у 5-6 класах. Ідей для уроків”, “Використання посібників з профорієнтації. Поради авторів”, “Рятівні” професії. Де вчитися?” з метою застосування позитивних практик впровадження профорієнтаційного спрямування в освітній процес.

На сайті <https://careerhub.in.ua/vibir-profesii/career-lessons/> педагогічним працівникам рекомендуємо ознайомитись з методичним комплектом із професійного самовизначення та планування кар’єри “Бесіди про кар’єру” з метою ознайомлення і застосування на практиці найкращих практик, які ґрунтуються на практичному досвіді бізнесу, дидактичних матеріалів з інтерактивними методами навчання, тематичних планів, конспектів занять, а саме: “Світ професій” (5-6 кл.), “Пізнай себе” (7-8 кл.), “Планування кар’єри” (9-10 кл.)

Рекомендується суб’єктам підвищення кваліфікації передбачити проведення в старших класах профорієнтаційних тижнів, які будуть включати:

⁸ <https://cdn.kname.edu.ua/index.php/abiturientu/test-z-proforientatsii>

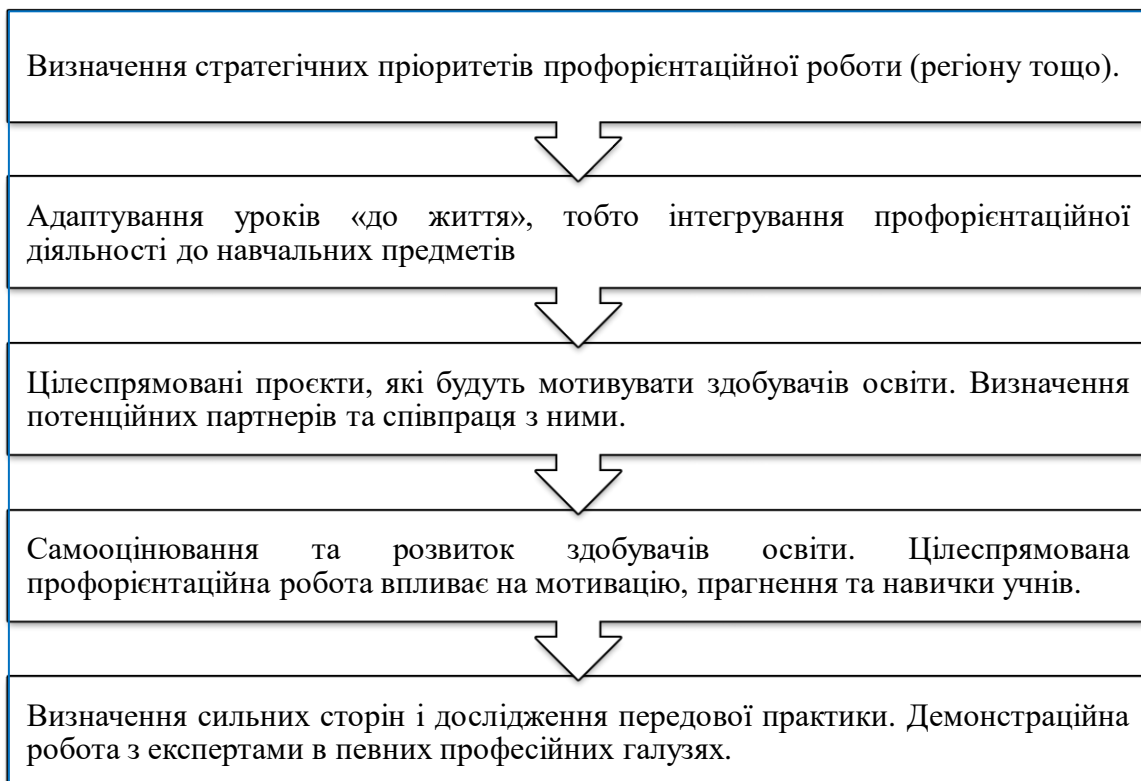
⁹ <https://vseosvita.ua/library/testi-profesijnoi-orientacii-ucniv-starsih-klasiv-ta-profesijnij-vidbir-metodiki-opituvalniki-23396.html>

- ✓ день альтернативного майбутнього;
- ✓ бізнес-день з відвідуванням безпосередніх роботодавців;
- ✓ підприємницька та колективна трудова діяльність;
- ✓ семінари на такі теми, як особисті фінанси та майбутні перспективи; як запам'ятися на співбесіді; створення професійного профілю; волонтерство.

Кожен день профорієнтаційного тижня може супроводжуватися цікавими та актуальними зустрічами та брифінгами для здобувачів освіти.

Для успішного впровадження профорієнтаційної роботи в закладі освіти рекомендується вжити таких заходів:

Правильно організована система профорієнтаційної роботи в закладах освіти позитивно впливатиме на саморозвиток та самоідентифікацію здобувачів освіти:

- учні почуваються більш залученими до навчання, коли вони усвідомлюють актуальність того, що вони вивчають та цілеспрямовано застосовують у повсякденному житті;
- учні стають більш ініціативними, розуміючи, що уявні бар'єри можна подолати і що є багато шляхів задля досягнення успіху;
- педагогічні працівники підкреслюють актуальність свого предмета для майбутньої кар'єри та можливостей здобувачів освіти;
- удосконалення профорієнтаційної роботи в базовій середній школі може спонукати до кращих результатів учнів;
- основні навички, такі як розмова, слухання та збереження позитиву, можуть позитивно вплинути на перспективи працевлаштування здобувачів освіти.

Отже, під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які здійснюють профорієнтаційну роботу у закладах загальної середньої освіти рекомендовано приділяти увагу змісту профорієнтаційної роботи та формам його втілення, діагностуванню, налагодженню зв'язків з усіма стейкхолдерами тощо. Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації.

Розробник: Юлія Косенчук, методист відділу базової, профільної середньої освіти і профорієнтаційної роботи державної установи «Український інститут розвитку освіти»

Корисні ресурси:

- [Онлайн-курс з учнями про освіту та кар'єру](#) (Онлайн-курс для вчителів старших класів, класних керівників, соціальних педагогів, шкільних психологів, молодіжних працівників та батьків)
- [Навички для успішної кар'єри \[курс для здобувачів освіти закладів професійної \(професійно-технічної\) освіти\]](#) – К.: 2020. – 300 с.
- [Всеукраїнський урок з профорієнтації: "Обери професію своєї мрії"](#)
- Телешкола “Всеукраїнська школа онлайн” [9-11 класи. Спецурок. Як обрати майбутню професію?](#)
- [Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри](#)
- [Навички для успішної кар'єри](#)
- курс [Skills Lab: успішна кар'єра](#)
- [Ferrepro Streamers: вебіари для підлітків про сучасні професії та навички](#)
- [Career Hub](#)
- [Професійна орієнтація у Новій українській школі](#)
- [Understanding the role of the Careers Leader A guide for secondary schools](#)
- [Професійна орієнтація в сучасній школі](#)